

УДК 658.7 (043)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.195.14-20>**Грабчук І.Ф.**кандидат економічних наук
Поліський національний університет**Grabchuk Inna**

PhD in Economics

Polissia National University

<https://orcid.org/0000-0001-5548-6034>**Бугайчук В.В.**кандидат економічних наук
Поліський національний університет**Bugaichuk Vita**

PhD in Econ. Sc.

Polissia National University

<https://orcid.org/0000-0002-7282-1794>**Курінна Ю.Ю.**

Поліський національний університет

Kurinna Yuliia

Polissia National University

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У дослідженні доведено, що в умовах посилення конкуренції та швидких економічних змін зовнішнього середовища особливого значення набуває. стратегічний розвиток матеріально-технічного потенціалу підприємства. Встановлено, що задля забезпечення конкурентоспроможності підприємства потрібна модернізація обладнання, вдосконалення матеріальної бази та впровадження інновацій, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Обґрунтовано, що стратегічний підхід до розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства, дозволить оптимізувати не тільки матеріальні та трудові витрати, але й підвищити якість продукції. Крім того, цифрові трансформації, зокрема штучний інтелект, сприяють адаптації підприємства до змін, формуючи гнучкі бізнес-моделі. Використання екологічних технологій зменшує вплив на довкілля. Адаптація до макроекономічних викликів, таких як криза та пандемії, вимагає стійкості ресурсної бази підприємства.

Ключові слова: стратегічний розвиток, потенціал, оптимізація, ресурси, розвиток.

STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE MATERIAL AND TECHNICAL POTENTIAL OF ENTERPRISES

In the context of increasing competition and dynamic economic development, the strategic improvement of the material and technical potential of enterprises is extremely important. The competitiveness of enterprises requires the constant strengthening of the material and technical base, modernization of equipment, and the introduction of innovations to increase production efficiency. A strategic approach to resource development allows for cost optimization, increased labor productivity, and product quality. In addition, digital transformation and innovations such as the Internet of Things and artificial intelligence are changing traditional business models, making enterprises more flexible and adaptable. At the same time, the development of material and technical potential using environmentally friendly technologies minimizes the impact on the environment and promotes sustainable growth. Enterprises must also adapt to macroeconomic challenges such as economic crises, global pandemics, and political instability, requiring a solid material and technical foundation to respond quickly to changes. Therefore, the strategic development of material and technical potential becomes necessary for the long-term stability and competitiveness of enterprises. The theoretical and methodological aspects of this study are based on the research of such scholars as Kostecka, who studies the strategic management of the enterprise's potential, and others who analyze the essence, structure and efficiency of production

potential. Moreover, theses such as Mocherna's thesis contain valuable information on the theory and methodology of resource management, increasing the competitiveness of the enterprise. The results of the study show that adaptation to new market conditions involves innovation, the search for new partners and the efficient use of resources. A comprehensive understanding of material and technical potential involves taking into account all material resources, their condition and efficiency of use, which significantly affects the productivity, product quality and overall competitiveness of the enterprise. Strategic development is aimed at long-term improvement of the quality of resources, ensuring sustainable market advantages.

Keywords: strategic development, potential, optimization, resources, development.

JEL classification: O1, O3, O4.

Постановка проблеми. В умовах зростання конкуренції та динамічного розвитку економіки проблема стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства є надзвичайно актуальною, оскільки конкурентоспроможність суб'єктів господарювання залежить від впровадження інновацій задля зростання ефективності виробництва. Стратегічний підхід до розвитку ресурсної бази підприємства дозволяє оптимізувати витрати, підвищити продуктивність праці та якість продукції. Крім того, цифрова трансформація та інновації, такі як Інтернет-речі і штучний інтелект, змінюють традиційні бізнес-моделі, що дозволяють підприємствам бути гнучкими та адаптивними. Водночас розвиток матеріально-технічного потенціалу із застосуванням екологічних технологій зменшує негативний вплив на довкілля. Підприємства також повинні адаптуватися до макроекономічних викликів, таких як економічна криза, глобальні пандемії та політична нестабільність, що вимагає наявності надійної матеріально-технічної бази для швидкого реагування на мінливі зміни зовнішнього середовища. Таким чином, стратегічний розвиток матеріально-технічного потенціалу є необхідною умовою для стабільності й конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та методичним аспектам дослідження стратегії розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємств стали: наукова стаття «Стратегічне управління потенціалом підприємства: теоретико-методичні аспекти» Костецька Н. І., у якій досліджено теоретико-методичні аспекти стратегічного управління потенціалом підприємства та особливості його впровадження в практичну діяльність [6]. У статті «Теоретичні аспекти управління виробничим потенціалом підприємства» авторів Штець Т. Ф. та Канєвський М. А., розглянуті питання визначення сутності, структури та ефективності використання виробничого потенціалу підприємства [7]. Дисертаційне дослідження Мочерного С. В. є цінним внеском у теорію та методику управління матеріально-технічним потенціалом підприємства, що може бути використане для удосконалення системи управління підприємством, підвищення конкурентоспроможності та ефективності використання матеріальних ресурсів [4]. У статті «Елементи системи управління виробничим потенціалом підприємства та напрями покращення його використання» автори Машлій Г. та Баляс І., досліджують основні елементи

системи управління виробничим потенціалом підприємства, такі як виробничі засоби, трудові та інформаційні ресурси. Автори також пропонують ряд заходів щодо ефективного використання виробничого потенціалу, таких як впровадження нових технологій, підвищення кваліфікації працівників та оптимізацію виробничих процесів [8].

Втім, за сучасних умов розвитку ринкових відносин виникає необхідність обґрунтування напрямів стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства.

Метою дослідження є обґрунтування напрямів стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства.

У дослідженні застосовано методи, використання яких дозволило досягти зазначеної мети. Відтак, у статті використано наступні методи: узагальнення – встановлення економічного змісту матеріально-технічного потенціалу підприємства та визначення його основних складових; абстрагування – з метою більш глибокого вивчення особливостей розвитку матеріально-технічного потенціалу та його зв'язків у складі виробничого потенціалу підприємства; аналізу і синтезу – формування мети, завдань, гіпотези щодо можливостей стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства за невизначених умов у майбутньому; графічний – представлення матеріалу дослідження за допомогою рисунків, таблиць.

Виклад основних результатів дослідження. В умовах конкуренції підприємствам доводиться адаптуватися до нових умов, зокрема, шукати нові ринки збуту, переорієнтувати виробництво, впроваджувати інновації та шукати нових контрагентів. Для розробки стратегії розвитку підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень та ефективного управління ресурсами підприємства необхідно вивчати потенціал підприємства, сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей.

Проаналізувавши визначення матеріально-технічний потенціал підприємства різних науковців, можна сформулювати комплексне та багатогранне розуміння економічної сутності поняття. Таким чином, матеріально-технічний потенціал підприємства є сукупністю усіх матеріальних ресурсів (основні засоби, виробничі та невиробничі запаси), що використовуються для виробничої, комерційної та іншої діяльності, характеризується їх технічним станом (ступінь придатності

матеріальних ресурсів до використання у виробничому процесі), ступенем використання (інтенсивність використання матеріальних ресурсів у виробництві) та ефективністю (результативність використання матеріальних ресурсів для досягнення поставлених цілей), істотно впливає на продуктивність праці, собівартість і якість продукції та конкурентоспроможність підприємства.

Стратегічний розвиток матеріально-технічного потенціалу підприємства є комплексом заходів, спрямованих на довгострокове нарощування та якісне вдосконалення його ресурсної бази з метою забезпечення

стійкого конкурентного переважання на ринку.

За функціональною ознакою в структурі потенціалу підприємства розмежовують суб'єктні та об'єктні складові (рис. 1). Об'єктні складові пов'язані з матеріально-речовинною формою потенціалу, які споживаються і відтворюються в процесі виробництва. Суб'єктні складові потенціалу підприємства не споживаються в процесі виробництва, а є передумовою і чинником раціонального споживання і ефективного використання об'єктних складових.

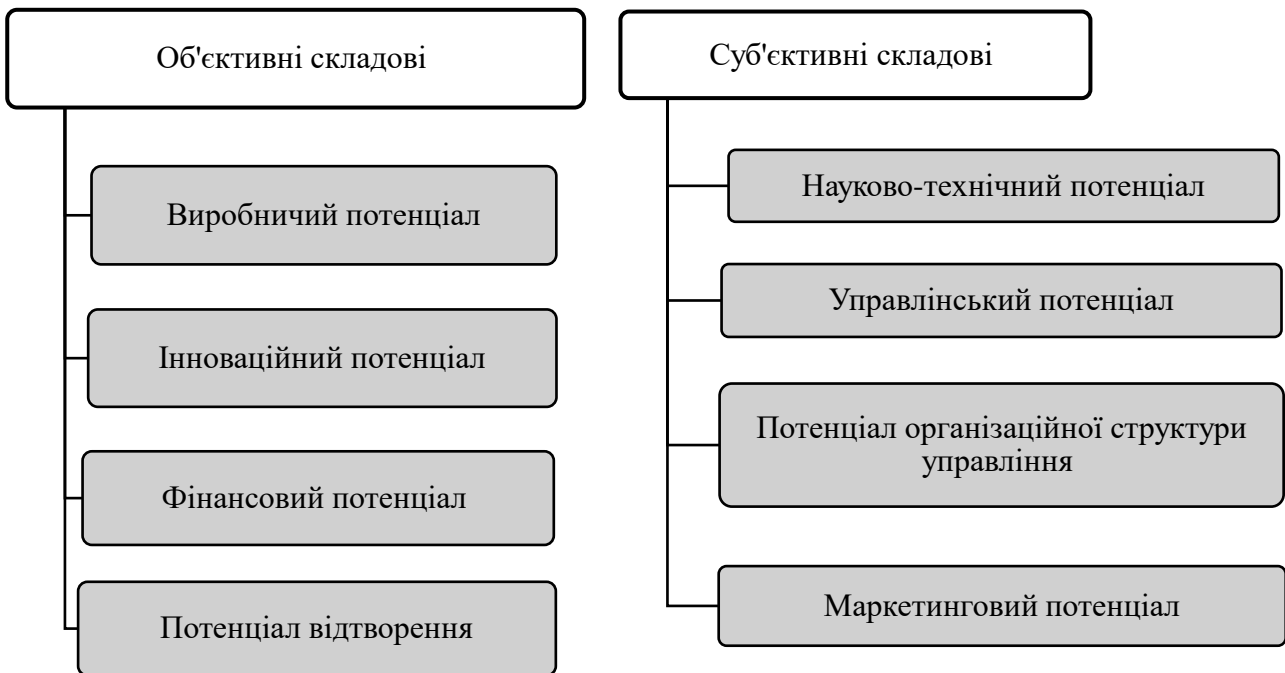

Рис. 1. Структура потенціалу підприємства

Джерело: власні дослідження.

Виробничий потенціал – це сукупність наявних та прихованих можливостей підприємства, що використовуються для залучення та використання ресурсів і факторів виробництва з метою максимального випуску продукції. До виробничого потенціалу відносять потенціал землі та природно-кліматичні умови, потенціал основних фондів, потенціал оборотних фондів та потенціал нематеріальних активів.

Отже, матеріально-технічний потенціал підприємства є частиною виробничого потенціалу, яка включає в себе сукупність матеріально-речових ресурсів, що використовуються для виробництва продукції. Матеріально-технічний потенціал характеризує технічний рівень підприємства, його здатність до випуску продукції заданої номенклатури, якості та кількості у майбутньому (рис. 2). До головних засад стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства належать: модернізація основних засобів, оптимізація

використання ресурсів, розвиток нематеріальних активів, підвищення інноваційного потенціалу підприємства.

Цифрова трансформація, зокрема використання штучного інтелекту та Інтернету речей, відкриває нові можливості для створення гнучких і адаптивних бізнес-моделей. Це дає можливість підприємствам швидко реагувати на виклики макроекономічного середовища, такі як економічна криза та глобальні пандемії. Водночас застосування екологічно чистих технологій дозволяє мінімізувати вплив на довкілля, що є важливою умовою сталого розвитку.

До основних завдань управління матеріально-технічним потенціалом є забезпечення підприємства необхідними матеріальними ресурсами в потрібній кількості, якості і в потрібний час та оптимізація використання матеріальних ресурсів, з метою зниження витрат і підвищення ефективності виробництва.

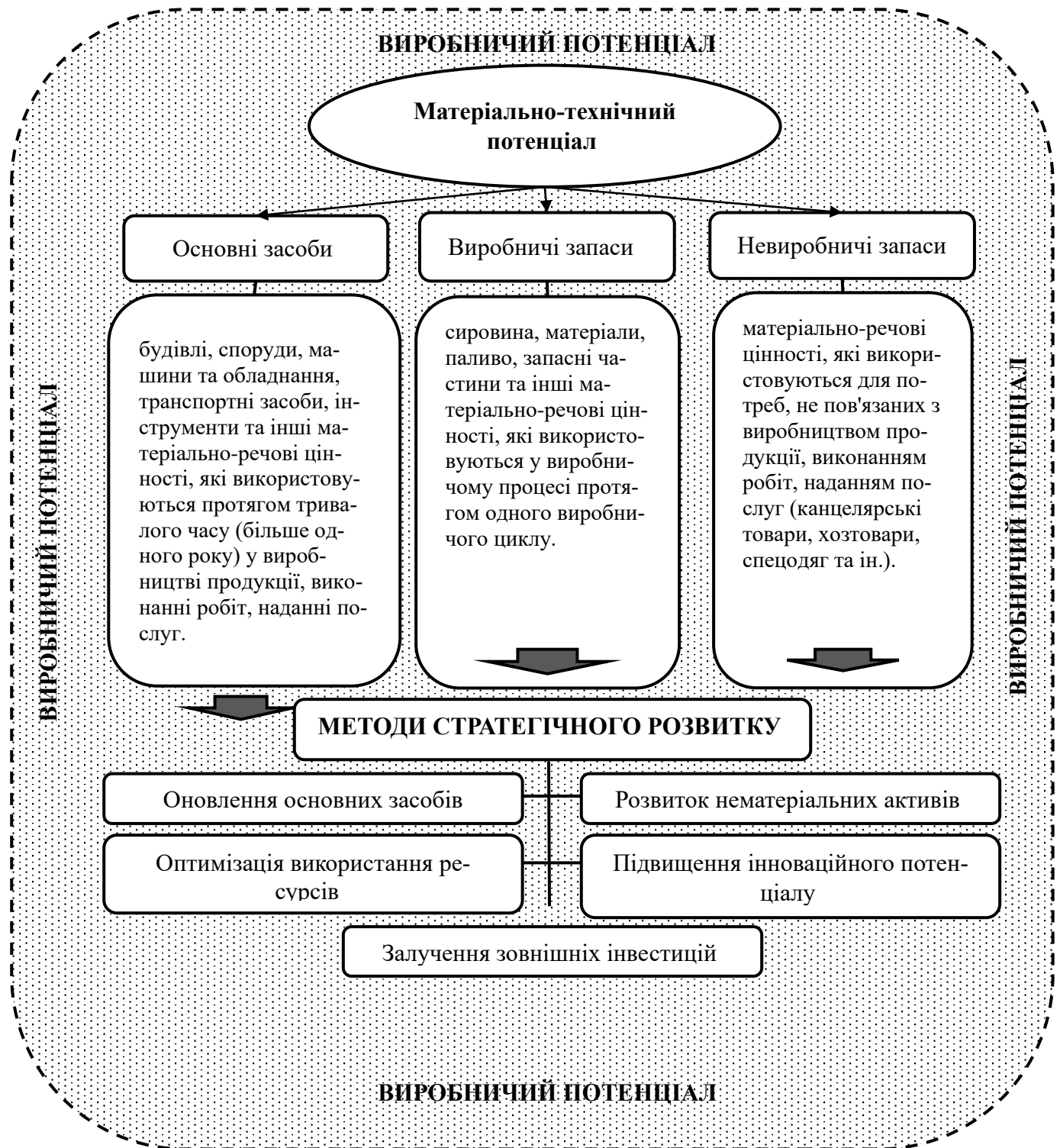

Рис. 2. Система стратегічного розвитку виробничого потенціалу підприємства
 Джерело: власні дослідження.

Функціонал управління стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства зображено на рис. 3.

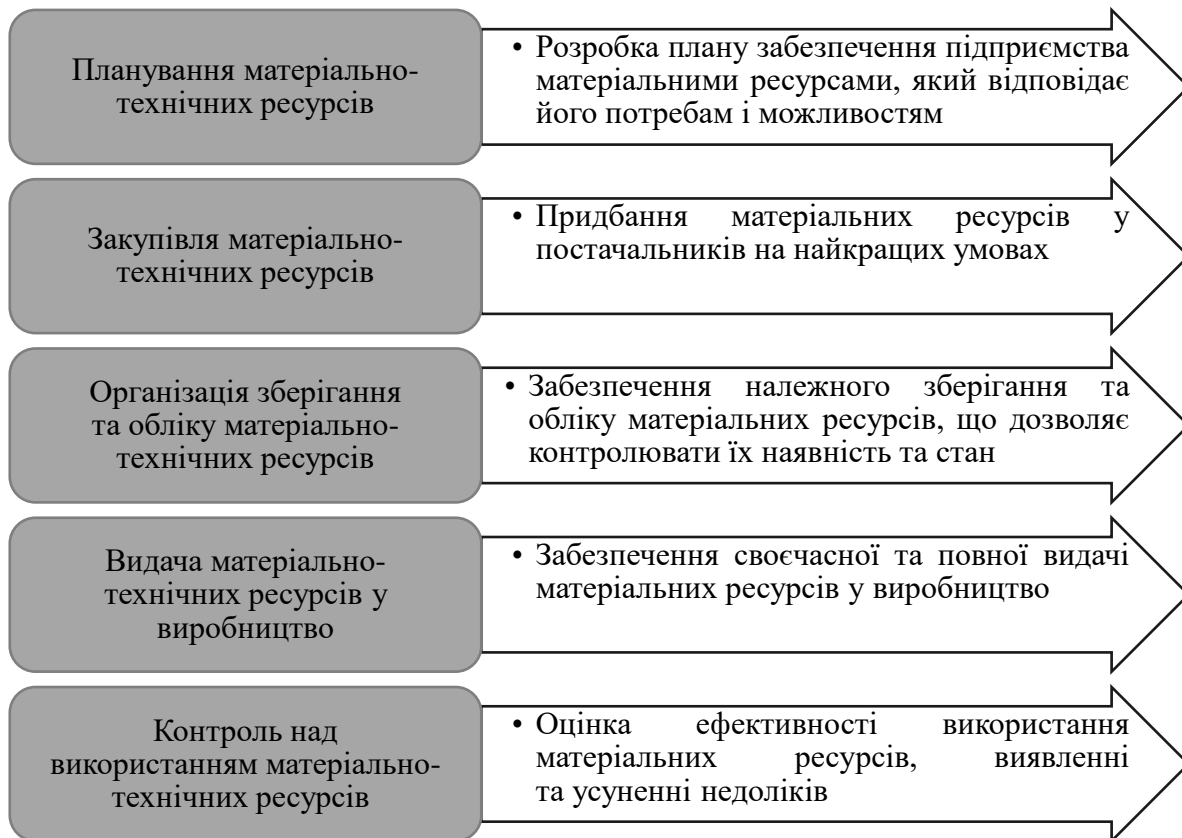

Рис. 3 Функціонал управління стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства
Джерело: власні дослідження.

Оцінка матеріально-технічного потенціалу дає можливість підприємству ефективно використовувати активи, підвищити його конкурентоспроможність та досягти стратегічних цілей.

До методів оцінки матеріально-технічного потенціалу підприємства відносять: фінансовий аналіз, порівняння з конкурентами та експертна оцінка. Порівняльний метод допомагає визначити, наскільки конкурентоспроможним є підприємство з точки зору його матеріально-технічного потенціалу. Даний метод полягає в порівнянні показників підприємства з показниками інших підприємств в галузі. Метод експертної оцінки полягає в необхідності залучення фахівця для оцінки стану та ефективності використання матеріально-технічного потенціалу підприємства, що дає можливість отримати детальну та об'єктивну оцінку матеріально-технічного потенціалу підприємства. Фінансовий аналіз дає уявлення про те, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи та полягає у вивченні показників рентабельності активів, оборотності оборотних коштів, фондівдачі та інших фінансових показників. Показники оцінки матеріально-технічного потенціалу підприємства наведено у таблиці 1.

Здійснюючи оцінювання даних показників, необхідно враховувати галузеву специфіку діяльності підприємства, його територіальне розміщення, обсяги діяльності тощо. Аналіз показників ефективності використання основних засобів є важливою складовою

аналітичної роботи на підприємстві, що дає можливість керівництву приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на підвищення рентабельності та конкурентоспроможності підприємства.

Поповнення матеріально-технічного потенціалу є важливою складовою стратегії розвитку будь-якого підприємства. Оновлення основних засобів шляхом заміни застарілого обладнання або модернізації наявного обладнання, дозволить підприємству підвищити продуктивність праці, знизити собівартість продукції, підвищити ефективність роботи підприємства. Розвиток нематеріальних активів шляхом інвестування у дослідження та розробки або придбання патентів та ліцензій, дозволить розширити асортимент продукції, забезпечити вихід на нові ринки та як наслідок підвищити конкурентоспроможність підприємства. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства шляхом підвищення кваліфікації працівників дозволить не тільки підвищити якість продукції, але й ефективність роботи персоналу. Також, одним із методів стратегічного розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємства є залучення зовнішніх інвестицій шляхом кредитування або отримання грантів.

Ефективне використання та розвиток матеріально-технічного потенціалу є важливою складовою стратегії розвитку будь-якого підприємства, що дозволить підвищити рентабельність, конкурентоспроможність та забезпечити стійкий розвиток підприємства.

Таблиця 1

Показники оцінки матеріально-технічного потенціалу підприємства		
Показники	Формула	Опис показника
I. Показники, що характеризують технічний стан основних виробничих фондів		
Коефіцієнт зносу	$K_{оновл} = \frac{B_{зн}}{B_{кр}}$	характеризує ступінь зносу основних фондів та окреслює частину вартості основних фондів вже перенесену на вартість готової продукції
Коефіцієнт придатності	$K_{прид} = \frac{B_{зал}}{B_{кр}}$	Показник, що характеризує частку залишкової вартості основних засобів у їх первісній вартості та розраховується як відношення залишкової вартості основних засобів до їх первісної (відновлювальної) вартості
II. Показники руху основних засобів		
Коефіцієнт оновлення	$K_{оновл} = \frac{B_{вв}}{B_{кр}}$	Показник, що характеризує темпи оновлення основних засобів та демонструє частку нових основних засобів, введених протягом року, у загальній їх вартості
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб} = \frac{B_{виб}}{B_{пр}}$	Показник, що характеризує інтенсивність вибуття основних засобів та частку вибутих основних засобів протягом року у загальній їх вартості
III. Показники, що характеризують забезпеченість підприємства основними засобами		
Фондооснащеність	$\Phi_{осн} = \frac{B_{ср}}{A_{обл}}$	Показник, що характеризує рівень оснащеності праці основними засобами та показує вартість основних засобів, що припадають на одного працівника
Фондоозброєності	$\Phi_{озбр} = \frac{B_{ср}}{Ч_{ср}}$	Показник, що характеризує рівень оснащеності праці активною частиною основних засобів та показує вартість активної частини основних засобів, що припадають на одного працівника
IV. Показники, що характеризують ефективність використання основних виробничих фондів підприємства		
Фондовіддача	$\Phi_v = \frac{ВП(ВД)}{B_{ср}}$	Показник, що характеризує ефективність використання основних засобів та показує обсяг продукції, виробленої на одиницю вартості основних засобів
Фондомісткість	$\Phi_m = \frac{B_{ср}}{ВП(ВД)}$	Показник, що показує вартість основних засобів, необхідних для виробництва одиниці продукції
Рентабельність основних виробничих фондів	$R_{оф} = \frac{\Pi}{B_{ср}} \times 100$	Показник, що характеризує ефективність використання основних засобів та показує рівень прибутку, отриманого з одиниці вартості основних засобів

Джерело: побудовано автором на основі [1, 4, 7].

Висновки. Стратегічний розвиток матеріально-технічного потенціалу підприємства є одним із ключових факторів забезпечення його конкурентоспроможності та стійкого зростання. В умовах динамічної економіки і постійних змін на ринку підприємства змушені адаптуватися та бути готовими до впровадження новітніх технологій задля збереження досягнутих позицій у конкурентному середовищі. Оптимізація матеріально-технічної бази дозволяє не лише знизити витрати виробництва, але й підвищити ефективність використання ресурсів, підвищити продуктивність праці та якість продукції. Аналіз сучасних досліджень підтверджує важливість теоретико-методологічного

обґрунтування стратегій управління матеріально-технічним потенціалом. Досягнення даної мети можливо завдяки інноваційному підходу до управління, ефективній оцінці ресурсів і постійному моніторингу стану виробничих активів. Оцінка потенціалу дозволяє керівництву ухвалювати обґрунтовані рішення, спрямовані на зниження витрат та підвищення рентабельності виробництва.

Таким чином, реалізація стратегічних заходів щодо вдосконалення матеріально-технічного потенціалу є необхідними умовами стабільного розвитку підприємства, що забезпечує його економічну стійкість та довгострокову конкурентну перевагу.

Список використаних джерел:

1. Башняк, Т.М. (2022). Управління матеріально-технічним забезпеченням: теорія та практика DOI: <https://orcid.org/10.20535/2307-5651.20.2021.252604>. Київ: Центр учбової літератури, 304 с.
2. Герасименко, В.Г. (2021). Управління матеріально-технічним забезпеченням: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 280 с.
3. Картун, О.О. (2020). Економічний аналіз та оцінка матеріально-технічного потенціалу підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 20 с.

4. Мочерний, С.В. (2018). Теоретичні та методичні основи управління матеріально-технічним потенціалом підприємства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Київ, 40 с.
5. Костецька Н.І. (2021). Стратегічне управління потенціалом підприємства: теоретико-методичні аспекти. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут», № 20. С. 51-55. DOI: <https://orcid.org/10.20535/2307-5651.20.2021.252604>
6. Штець Т.Ф., Каневський М.А. (2024). Теоретичні аспекти управління виробничим потенціалом підприємства. The 5th International scientific and practical conference "Topical aspects of modern scientific research" (January 25-27, 2024) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan, Pp. 616.-622
7. Сельський, А. (2023). Напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу у швидкозмінюваних умовах ведення бізнесу: стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: СНАУ, С. 229-231.
8. Машлій Г., Баляс І. (2023). Елементи системи управління виробничим потенціалом підприємства та напрями покращення його використання. Матеріали науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному та локальному вимірах». 03 листопада 2023. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., С. 20-21.

References:

1. Bashniak, T.M. (2022). Upravlinnia materialno-tekhnichnym zabezpechenniam: teoriia ta praktyka. [Logistics Management: Theory and Practice]. Kyiv: Tsentralna uchbovna literatura, 304 p. [in Ukrainian].
2. Herasymenko, V.H. (2021). Upravlinnia materialno-tekhnichnym zabezpechenniam [Logistics Management: Theory and Practice]. Kyiv: KNEU. 280 p. [in Ukrainian].
3. Kartun, O.O. (2020). Ekonomichni analiz ta otsinka materialno-tekhnichnoho potentsialu pidpriemstva [Economic analysis and assessment of the material and technical potential of the enterprise]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 / O.O. Kartun. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
4. Mochernyi, S.V. (2018). Teoretychni ta metodychni osnovy upravlinnia materialno-tekhnichnym potentsialom pidpriemstva [Theoretical and methodological foundations of managing the material and technical potential of an enterprise]: avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.04 / S.V. Mochernyi. Kyiv, 40 p. [in Ukrainian].
5. Kostetska N.I. (2021). Stratehichne upravlinnia potentsialom pidpriemstva: teoretyko-metodychni aspekty [Strategic management of enterprise potential: theoretical and methodological aspects]. Ekonomichni visnyk NTUU «Kyivskiy politekhnichnyi instytut», No. 20. Pp. 51-55. DOI: <https://orcid.org/10.20535/2307-5651.20.2021.252604>. [in Ukrainian].
6. Shtets T.F., Kanievskiy M.A. (2024). Teoretychni aspekty upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpriemstva [Theoretical aspects of managing the production potential of an enterprise]. The 5th International scientific and practical conference "Topical aspects of modern scientific research" (January 25-27, 2024) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan, Pp. 616-622. [in Ukrainian].
7. Sielskyi, A. (2023). Napriamy pidvyshchennia efektyvnosti vykorystannia vyrobnychoho potentsialu u shvydkozmyniuvanykh umovakh vedennia biznesu: stratehichni priorytety rozvytku bukhhalterskoho obliku, audytu ta opodatkuвання v umovakh hlobalizatsii [Directions for increasing the efficiency of using production potential in rapidly changing business conditions: strategic priorities for the development of accounting, auditing and taxation in the context of globalization]. U O.V. Nazarenka (Red.), Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Sumy: SNAU. Pp. 229-231. [in Ukrainian]. [in Ukrainian].
8. Mashlii, H., & Balias, I. (2023). Elementy systemy upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpriemstva ta napriamy pokrashchennia yoho vykorystannia. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii «Formuvannia mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozysii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu ta lokalnomu vymirakh». 03 lystopada 2023. [Elements of the enterprise production potential management system and directions for improving its use. Materials of the scientific and practical conference "Formation of the mechanism for strengthening the competitive positions of national economic systems in global and local dimensions." November 3, 2023"]. Ternopil: FOP Palianytsia V.A. Pp. 20-21. [in Ukrainian].